

Розділ 1

Сучасне банківництво – проблеми та перспективи розвитку

УДК 336.72

Мищенко В. І.

д.е.н., професор,

директор Центру наукових досліджень Національного банку України, Україна

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено головні проблеми функціонування банківської системи України в сучасних умовах і визначено основні напрями її подальшого розвитку.

Ключові слова: банківська система, нежиттєздатні банки, проблемні кредити, капіталізація, системно важливі банки, банківські ризики.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 2, бібл: 10

Mishchenko V. I.

Doctor of Economics, Professor,

Director, Center for Research of the National Bank of Ukraine, Ukraine

FEATURES AND PERSPECTIVES OF BANKING SYSTEM STRATEGICALLY DEVELOPMENT

Abstract. It was researched the main problems of banking system functioning in modern conditions and defined the main ways of its development.

Keywords: banking system, unviable banks, bad credits, capitalization, systemically important banks, banking risks.

Formulas: 0; fig.: 2, tabl.: 2, bibl.: 10

JEL Classification: E58; G21, L 10

Мищенко В. И.

д.э.н., профессор,

директор Центра научных исследований Национального банка Украины, Украина

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Аннотация. Исследованы основные проблемы функционирования банковской системы Украины в современных условиях и определены главные направления ее дальнейшего развития.

Ключевые слова: банковская система, нежизнеспособные банки, проблемные кредиты, капитализация, системно значимые банки, банковские риски.

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 2, библи: 10

Вступ. Ключове завдання розвитку банківської системи України на сучасному етапі полягає у відновленні механізмів її функціонування, забезпеченні сталого розвитку, підвищенні рівня конкурентоспроможності та інтеграції у світову фінансову систему.

На сьогоднішній день унаслідок несприятливої економічної ситуації та політичної нестабільності, що накопичувались упродовж 2013–2014 рр., у банківській

системі України позначились негативні тенденції, пов'язані зі зниженням обсягів виробництва, розбалансованістю державних фінансів, зниженням прибутковості бізнесу, зменшенням доходів населення, а з початку 2014 р. – зі зростанням темпів інфляції, які стримують поступальний розвиток економічних і соціальних процесів. Крім того, спостерігається зниження рівня капіталізації банків і зростання ризиків, що може призвести до посилення негативних тенденцій у банківській сфері та до збільшення кількості проблемних і неплатоспроможних банків [1, 2].

Провідні вітчизняні науковці та практики банківської справи, зокрема, Г. Азаренкова, С. Аржевітін, О. Барановський, А. Вожжов, А. Гальчинський, А. Гриценко, В. Геєць, Н. Гребеник, А. Даниленко, О. Дзюблюк, М. Зверяков, В. Крилова, І. Лютий, С. Науменкова, С. Ніколайчук, М. Ніконова, В. Новіков, В. Рашкован, Т. Смोजенко, О. Яременко та інші доклали значних зусиль щодо обґрунтування шляхів виходу вітчизняної банківської системи із кризи та розроблення перспективних напрямів її подальшого розвитку. Разом з тим мінливі зовнішні та внутрішні умови розвитку економіки України ставлять нові завдання щодо вдосконалення механізмів функціонування банківської системи. Зокрема, це стосується підвищення рівня капіталізації на основі консолідації банківського капіталу, вирішення проблем нежиттєздатних банків, відновлення кредитування, вдосконалення корпоративного управління тощо.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківської системи України та визначення головних напрямів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Станом на 01.06.2014 р. в банківській системі України функціонувало 177 банків, які мали ліцензію на здійснення банківських операцій, що на три банки менше, ніж було на початок року. В тому числі на території України працював 51 банк з іноземним капіталом, із яких 19 банків було створено зі 100% іноземним капіталом. Зменшення кількості банків було обумовлене виведенням з ринку та ліквідацією кількох нежиттєздатних банків, зокрема, ПАТ «КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ДАНІЕЛЬ» (квітень), ПАТ «РЕАЛ БАНК» (травень), а в червні – додатково ще ПАТ «БРОКБІЗНЕСБАНК», ПАТ «БАНК ФОРУМ» і ПАТ БАНК «МЕРКУРІЙ».

З початку 2014 р. сукупний капітал банків України зменшився зі 192,6 до 169,9 млрд. грн., тобто на 11,8%, а регулятивний капітал – на 9,9% і на 01.06.2014 р. склав 184,6 млрд. грн., хоча статутний капітал банків за цей період зріс на 0,6%. Разом із цим посилювалась нерівномірність у розподілі капіталу між групами банків. Практично перша група банків представляє понад 60% банківської системи, друга група – приблизно 21%, а на третю та четверту групи припадає близько 18%, що свідчить про високу фрагментованість вітчизняної банківської системи.

Про зниження рівня капіталізації банківської системи свідчить також і рівень адекватності регулятивного капіталу, який зменшився з 18,26% на початку року до 15,18%, тобто на 3,08 п. п., що змусило банки збільшити обсяги резервування коштів на покриття ризиків і спричинило зниження рівня доходності банківської діяльності.

При цьому, якщо в 2012 р. питома вага іноземного капіталу в банківській системі (в статутному капіталі банків) складала 41,9%, то на початок червня 2014 р. вона знизилась до 33,7%, що частково обумовлено виходом окремих іноземних банків з українського ринку внаслідок світової фінансової кризи, а частково – зростанням вітчизняних банків упродовж 2012–2013 рр.

З початку 2004 р. грошова маса зросла на 4,8%, грошова база – на 11,6%, готівка в обігу поза банками – на 20,6%, а рівень монетизації економіки – на 0,88 п. п., що свідчить про розбалансування грошового обігу. Залишки коштів на кореспондентських рахунках зменшились з 33,0 млрд. грн. на початок року до 25,5 млрд. грн., тобто на

22,7%. При цьому Національним банком України використовувались лише два емісійних канали – фондовий і кредитний (канал рефінансування). За п'ять місяців 2014 р. обсяги купівлі-продажу Національним банком України облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) на біржовому та позабіржовому фондовому ринку склали 44,8 млрд. грн., а обсяг рефінансування за цей період склав близько 100 млрд. грн. [10]. Лише в березні 2014 р. обсяг рефінансування для підтримки ліквідності банків склав 32,3 млрд. грн. за середньою процентною ставкою 15,7%. Офіційні резервні активи Національного банку України станом на 01.06.2014 р. склали 17,9 млрд. дол. США, що менше порівняно з початком року на 12,3%.

Станом на 01.06.2014 р. загальні активи банків (не скориговані на резерви за активними операціями) склали 1315,1 млрд. грн. і зросли порівняно з початком року на 2,9%. При цьому в зв'язку з погіршенням кредитного портфеля банки змушені були збільшити резерви за активними операціями на 22,4%.

На 01.06.2014 р. порівняно з початком року кредити в економіку України збільшились на 10,8% і склали 1002,8 млрд. грн. При цьому кредити юридичним особам зросли на 11,1%, а кредити фізичним особам – на 9,8%. Однак слід зазначити, що цей приріст відбувся не за рахунок збільшення обсягів кредитування, а за рахунок переоцінки балансової вартості валютних активів у гривневий еквівалент унаслідок девальвації національної валюти в березні 2014 р. майже на 43%. Кредити в національній валюті зменшились на 4,9%, а кредити в іноземній валюті (в гривневому еквіваленті) зросли на 41,4%.

Характерною особливістю сучасного кредитного процесу є те, що 43,4% усіх кредитів (у гривневому еквіваленті) припадає на валютні кредити, навіть при кредитуванні фізичних осіб, що для вітчизняної економіки є занадто високим показником і свідчить про те, що рівень доларизації економіки ще залишається високим (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку банківської системи України
в січні – травні 2014 р.

Показники	Станом на 01.01. 2014	Станом на 01.06. 2014	Темп приросту (зміна), % (п. п.)
1. Монетарна база, млрд. грн.	307,2	342,9	11,62
2. Грошова маса, млрд. грн. – всього	909,1	952,8	4,81
в т. ч готівка в обігу	237,8	286,7	20,56
3. Залишки коштів на кореспондентських рахунках, млрд. грн.	33,0	25,5	- 22,73
4. Депозити, млрд. грн. – всього	668,5	661,6	- 1,03
у т. ч. в національній валюті	422,4	376,7	- 10,82
в іноземній валюті	246,1	284,9	15,77
Депозити юридичних осіб, млрд. грн. – всього	231,4	237,8	2,77
у т. ч. в національній валюті	168,9	162,2	- 3,97
в іноземній валюті	62,5	75,6	20,96
Депозити фізичних осіб, млрд. грн. – всього	437,2	423,8	- 3,06
у т. ч. в національній валюті	253,6	214,5	- 15,42
в іноземній валюті	183,6	209,3	14,00
5. Кредити в економіку, млрд. грн. – всього	904,8	1002,8	10,83

у т. ч. в національній валюті	596,9	567,3	- 4,96
в іноземній валюті	308,0	435,5	41,40
5.1. Кредити юридичним особам, млрд. грн. – всього	716,3	795,9	11,11
у т. ч. в національній валюті	475,1	450,2	- 5,24
в іноземній валюті	241,3	345,7	43,26
5.2. Кредити фізичним особам, млрд. грн. – всього, млрд. грн.	188,5	206,9	9,76
у т. ч. в національній валюті	121,8	117,1	- 3,86
в іноземній валюті	66,8	89,8	34,4
6. Середньозважена процентна ставка за:			
- кредитами в гривні	17,47	17,66	+ 0,19
- кредитами в іноземній валюті	8,47	8,53	+ 0,06
- депозитами в гривні	12,73	12,77	+ 0,04
- депозитами в іноземній валюті	6,41	6,67	+ 0,26

Джерело: складено за даними НБУ

Нестабільна політична ситуація та зниження темпів економічного зростання призвели до зниження доходів суб'єктів господарювання, що змушує банки більш прискіпливо ставитись до аналізу фінансового стану та кредитоспроможності потенційних позичальників або навіть обмежувати кредитування. В таких умовах банки змушені формувати кредитний портфель за рахунок коротко- та середньострокових кредитів у національній валюті нефінансовим корпораціям, переважно, підприємствам торгівлі, обробної промисловості та ремонту автотранспортних засобів. При цьому слід зазначити, що рівень рентабельності операційної діяльності промислових підприємств складає близько 3,2%, а торгівлі та ремонту автотранспортних засобів – 10,8%, тоді як середньозважена ставка за кредитами в національній валюті для суб'єктів господарювання становила 17,66%, а в іноземній – 8,53%.

В умовах уповільнення кредитної діяльності банків суттєво зросли їх вкладення в цінні папери (переважно в облігації внутрішньої державної позики) – на 13,1%, а їх питома вага в структурі активів збільшилась із 10,8% на початку року до 11,9% на 01.06.2014 р., тобто п 1,1 п. п.

У структурі кредитування фізичних осіб найбільша питома вага припадає на споживчі кредити. Обсяг іпотечних кредитів, наданих у іноземній валюті, практично залишився незмінним, а в національній валюті – зменшився, що обумовлено скороченням платоспроможного попиту населення на довгострокове кредитування. В цілому погіршення стану кредитного портфеля банків пов'язано з несприятливою економічною ситуацією, збільшенням ризиків, зниженням прибутковості підприємств і доходів населення, а також зі зниженням рівня довіри до банківської системи.

За даними Національного банку України, станом на 01.06.2014 р. порівняно з початком року частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів зросла з 7,7% до 10,1%, тобто на 2,4 п. п. Крім додаткових проблем для банків, зокрема, необхідності збільшення резервів для покриття ризиків, це свідчить про збільшення боргового навантаження на позичальників і зниження їх спроможності обслуговувати власні борги. Особливо актуальним це стало для позичальників, які одержали кредити в іноземній валюті.

За офіційними даними, зобов'язання банків за січень – червень 2014 р. збільшились зі 1278,1 до 1315,1 млрд. грн., тобто на 2,9%. Однак цей приріст повністю було забезпечено за рахунок девальвації гривні. Реально в банківській системі відбувся відплив коштів, який Національний банк України змушений був покривати значними

обсягами рефінансування. Так, якщо всі депозити в банківській системі зменшилися на один відсоток, то депозити фізичних осіб у національній валюті зменшилися на 15,4%, а депозити юридичних осіб – на 4,0%. При цьому депозити в іноземній валюті зросли в цілому на 15,8%, що пояснюється девальвацією національної валюти, а також запровадженими Національним банком України обмеженнями на зняття валютних депозитів (табл. 1).

Вилучення депозитів із банківської системи суттєво звузило ресурсну базу банків і спричинило суттєвий тиск на стан їх ліквідності та платоспроможності.

Незадовільний стан зобов'язань банківської системи є однією із причин, що стримує кредитування. Головною складовою зобов'язань вітчизняних банків є депозити фізичних осіб, на які припадає 64,1% всіх депозитів, серед яких переважають короткострокові вклади. У зв'язку з несприятливою ситуацією банки були вимушені підтримувати процентні ставки на високому рівні. Так, середньозважена процентна ставка за депозитами в національній валюті зросла з 12,73% до 12,77%, а в іноземній – з 6,41% до 6,67%.

Таким чином, унаслідок нестабільності зросла недовіра до банківської системи та національної валюти, а також підвищився рівень внутрішньої доларизації, переважно, завдяки збільшенню обсягів придбання населенням готівкової валюти вже починаючи з кінця 2013 р.

Таблиця 2

Основні показники ефективності діяльності банківської системи України
в січні – травні 2014 р.

Показник	Станом на 01.01. 2014	Станом на 01.06. 2014	Темп приросту (зміна), % (п. п.)
Регулятивний капітал, млрд. грн.	204,98	184,64	- 9,92
Адекватність регулятивного капіталу, %	18,26	15,18	- 3,08
Доходи, млрд. грн.	168,89	87,15	- 48,40
Витрати, млрд. грн.	167,45	97,52	- 41,76
Рентабельність активів, %	0,12	-1,93	- 2,05
Рентабельність капіталу, %	0,81	-13,54	- 14,35

Джерело: складено за даними НБУ

Погіршення стану банківської системи негативно відбилося на кінцевому результаті діяльності банків. Так, доходи банків за січень – травень 2014 р. зменшилися на 48,4%, тоді як витрати – на 41,8%. У результаті цього банківський сектор отримав від'ємний фінансовий результат у сумі 10,33 млрд. грн. Зменшення доходів банків призвело до того, що рентабельність активів знизилась з 0,12% до -1,93%, а рентабельність капіталу – з 0,81% до -13,54% (табл. 2). І хоча, як пояснюють аналітики, переважна частина збитків припадає на банки, в які Фонд гарантування вкладів фізичних осіб ввів тимчасові адміністрації, це стримує подальший розвиток вітчизняної банківської системи.

Таким чином, аналіз наведених даних свідчить, що в банківській системі України існує низка негативних явищ, які потребують розроблення та реалізації системи невідкладних заходів з метою подолання негативних наслідків, а сама система потребує суттєвого реформування. Ці явища, крім зазначеного вище, знаходять свій прояв у значній фрагментованості та низькому рівні капіталізації банківської системи, нестабільності функціонування грошово-кредитного ринку, високих ризиках банківської діяльності та значній частці проблемних кредитів, недостатньому розвитку

регіональної структури банківської системи та переважанні універсальних банків, посиленні загроз появи нежиттєздатних банків тощо.

За дослідженнями Центру наукових досліджень Національного банку України, основними проблемами розвитку банківської системи є недостатній рівень капіталізації банків, низький рівень корпоративного управління, недостатній рівень управління банківськими ризиками та незахищеність прав кредиторів і вкладників.

Розв'язання цих проблем повинно сприяти вирішенню головного завдання функціонування та розвитку банківської системи України – забезпечення її стійкості, прозорості та конкурентоспроможності. Крім того, в зв'язку з підписанням Україною Угоди про Асоціацію та Зону вільної торгівлі з ЄС перед вітчизняною банківською системою стоять нові завдання, пов'язані з її інтеграцією у світову фінансову систему на основі адаптації банківського законодавства України до нормативно-правової бази ЄС та рекомендацій Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Підвищення рівня капіталізації банків і банківської системи в цілому є достатньо складним і комплексним завданням, вирішення якого передбачає необхідність реалізації системи заходів щодо:

- проведення додаткової капіталізації банків за рахунок коштів акціонерів і залучення нових інвесторів;
- активізації процесів консолідації банків на основі їх злиття та поглинання;
- підготовки банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням здійснюваних ними активних операцій та рівня їх ризику;
- вдосконалення механізмів роботи з нежиттєздатними банками та управління проблемними активами;
- поліпшення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття капіталом ризиків, на які наражаються банки.

Відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» підвищено мінімальний розмір статутного капіталу банків до 500 млн. грн., спрощено процедури, пов'язані з капіталізацією і продажем проблемних банків інвесторам, а також посилено відповідальність власників банків за їх стабільну діяльність [8].

Нові законодавчі зміни також передбачають спрощення порядку проведення процедур, пов'язаних з терміною капіталізацією банків, встановлюють нові вимоги до власників істотної участі щодо надання фінансової допомоги проблемному банку, а також визначають чітку відповідальність керівників банку, контролерів та інших власників істотної участі в банку в разі, якщо їх дії чи бездіяльність призвели до понесення банком збитків та/або завдання шкоди інтересам вкладників та інших кредиторів банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних.

З метою виявлення реального стану капіталізації вітчизняних банків у травні 2014 р. відповідно до програми stand-by Міжнародного валютного фонду та проекту Світового банку щодо підтримки фінансового сектору Національний банк України розпочав діагностичне обстеження 15 найбільших за розміром активів вітчизняних банків (банки I групи). З липня 2014 р. розпочалося діагностичне обстеження 20 наступних найбільших за розміром активів банків.

Це діагностичне обстеження банків здійснюється незалежними аудиторськими фірмами, які проводять оцінку якості активів і достатності (адекватності) регулятивного капіталу, що дозволить визначити необхідні обсяги докапіталізації банків. За результатами діагностичного обстеження, в разі необхідності, банки I групи до 31.07.2014 р., а решта банків – до 30.09.2014 р. повинні розробити програми капіталізації або плани реструктуризації.

Достатньо складними як з юридичної точки зору, так і з точки зору практики є питання консолідації банківської системи на основі злиття і поглинання. До останнього часу ці питання вирішувались шляхом прийняття банками власних рішень, виходячи із взаємних інтересів. Разом з тим з 20013 р. після розширення повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб виникла нова ситуація, коли рішення про приєднання банків приймає саме Фонд шляхом пошуку інвестора для нежиттєздатного банку. Це вимагає нових підходів і нових механізмів, зокрема, уточнення та розширення критеріїв, за якими Національний банк України приймає рішення про віднесення банку до категорії проблемного чи неплатоспроможного, удосконалення нормативної бази та процедур злиття і приєднання банків, спрощення процедур, пов'язаних з придбанням інвестором неплатоспроможного, розширення випадків задоволення вимог кредиторів під час тимчасової адміністрації тощо.

Відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» розширено перелік критеріїв для віднесення банків до категорії проблемних і неплатоспроможних, зокрема, одним із яких визначено обсяг негативно класифікованих активів банку в розмірі понад 35% від загальної суми активів [8].

Важливе значення має дозвіл Фонду гарантування вкладів фізичних осіб приймати рішення щодо призначення куратора в неплатоспроможний банк, придбаний інвестором, а також чітке визначення повноважень куратора, який має забезпечити оперативний контроль за виконанням плану відновлення діяльності банку та повернення його до стану, коли він спроможний виконувати нормативи капіталу та ліквідності.

У зв'язку негативним впливом окремих фінансових установ на економіку під час світової фінансової кризи особливої актуальності набула проблема системно важливих банків [3, 5]. У Законі України «Про банки і банківську діяльність» замість поняття «системоутворюючий банк» в 2014 р. введено поняття «системно важливий банк», що характеризує банк, діяльність якого впливає на стабільність банківської системи, а основними критеріями віднесення банків до системно важливих визначено розмір банку, ступінь фінансових взаємозв'язків і напрямів його діяльності [9].

Виділення групи системно важливих банків потребує чітких кількісних критеріїв для їх визначення, встановлення для них більш жорстких нормативів капіталу, розроблення особливих механізмів одержання ліквідності та стабілізаційної підтримки з боку центрального банку під час кризи тощо. Крім того, потрібна розробка нових механізмів діяльності системно важливих банків, включаючи їх виведення з ринку, забезпечення безперервності виконання ними життєво важливих економічних функцій, застосування наглядовими органами адекватних вимог і посиленого нагляду за ними, виходячи із їх системної значущості та взаємозв'язків таких банків.

Разом з тим слід зазначити, що подальша концентрація капіталу в банківському секторі України та розвиток його структури повинні відбуватися на основі поєднання діяльності великих банків з розгалуженою мережею філій та регіональних і спеціалізованих банків з метою наближення до населення повноцінних банківських офісів і послуг.

Актуальним залишається питання проблемних кредитів, обсяг і частка яких в балансах вітчизняних банків останнім часом знову почали збільшуватися. Вирішуючи цю проблему, банки проводять реструктуризацію, продають проблемні кредити колекторам або ж списують їх. При цьому найбільш складною виявилась проблема в іпотечному кредитуванні. Як показав досвід, потрібні нові інституційні механізми зменшення обсягів проблемної заборгованості шляхом створення «банку поганих активів» – компанії з управління активами (КУА). Такі компанії можуть бути створені

на основі приватної, державної або змішаної форм власності, а джерелами фінансування КУА можуть бути як державні кошти, так і кошти приватних інвесторів. Відповідний досвід роботи з проблемними активами накопичено в Німеччині, США, Фінляндії, Швеції та інших країнах [4, 6].

Проблема подальшого розвитку кредитування тісно пов'язана з надійністю та стійкістю ресурсної бази банків, головною складовою якої є депозити населення. Тому, враховуючи сучасний стан грошово-кредитного ринку, невідкладним завданням є законодавче врегулювання питання дострокового зняття банківських вкладів, що буде сприяти забезпеченню стабільності ресурсної бази банків.

Важливою складовою ефективного функціонування банківської системи та захисту прав вкладників є діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який сьогодні не лише забезпечує виплату гарантованих сум вкладів, але й реалізує систему заходів, пов'язаних з виведенням з ринку неплатоспроможних банків.

Згідно з новими змінами до банківського законодавства Фонду гарантування вкладів фізичних осіб надано право випускати фінансові векселі та облігації строком понад п'ять років для подальшого їх обміну на облігації внутрішньої державної позики, що дозволить суттєво посилити фінансову спроможність Фонду [8].

Відповідно до Закону «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках» суттєво вдосконалено систему корпоративного управління в банках шляхом створення дієвого механізму розподілу повноважень між органами управління і контролю банків з урахуванням міжнародної практики, що дозволяє посилити механізми забезпечення захисту інтересів вкладників і кредиторів банків, а також сприяє створенню ефективних механізмів управління ризиками [9]. Прийняття цих змін також наближує вітчизняне банківське законодавство до законодавства ЄС.

Разом з тим з метою підвищення відповідності вітчизняної практики міжнародним стандартам корпоративного управління актуальними залишаються завдання щодо підвищення рівня відповідальності керівників і власників банків за стабільність їх діяльності, запровадження оцінок якості корпоративного управління, посилення вимог до професійної придатності та ділової репутації керівників банків, підвищення ефективності системи внутрішнього контролю тощо.

Найближчим часом очікується прийняття законодавчих документів, які покликані вирішити вкрай складну ситуацію з проблемними іпотечними кредитами, одержаними в іноземній валюті в 2007–2008 рр. шляхом їх реструктуризації з іноземної валюти в гривню. Передбачається, що під реструктуризацію підпадають лише кредити, одержані на придбання житлової нерухомості або майнових прав на житлову нерухомість для власного проживання, яка є єдиним житлом фізичної особи чи його сім'ї, і забезпечений цією нерухомістю чи цими майновими правами, а також загальна сума несплачених зобов'язань за кредитом не перевищує 1 млн. грн. за офіційним курсом гривні до іноземних валют.

Мова йде про перерахування несплачених зобов'язань за валютними іпотечними кредитами у гривню за офіційним курсом, встановленим на дату проведення реструктуризації – 01.01.2014 р. Крім того, передбачено погашення зобов'язань за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим іпотекою за рахунок передачі позичальником предмета іпотеки держателю (банку). Реалізація такого підходу дозволить знизити соціальну напругу та розподілити фінансову відповідальність між банками та позичальниками.

У доповнення до цих рішень передбачається спрощення податкового законодавства як щодо банків, так і щодо фізичних осіб – позичальників у частині

списання за рахунок створених банками страхових резервів суми збитків, що виникли внаслідок їх анулювання (прощення).

З метою реалізації системи заходів щодо посилення захисту прав кредиторів і вкладників доцільним є вдосконалення порядку розкриття інформації про власників банків та їх найбільших акціонерів, удосконалення процедур реалізації майнових прав, що перебувають під заставою, вдосконалення механізмів виведення з ринку нежиттєздатних банків з метою кращого врахування законних інтересів кредиторів, спрощення та уніфікація процедур звернення-стягнення на предмет застави та задоволення забезпечених заставою вимог кредиторів, удосконалення позасудових процедур звернення-стягнення на нерухоме майно тощо.

У 2014 р. Національний банк України розробив проект Концепції реформування банківської системи України до 2020 року, яка передбачає, що банківська система буде розвиватися випереджаючими темпами порівняно зі зростанням ВВП, а пріоритетним напрямом визначено розвиток кредитування, зокрема інвестиційного, а також кредитування малого та середнього бізнесу та іпотечне кредитування. Крім того, проект Концепції передбачає вдосконалення інституційної структури регулювання та нагляду за фінансовим сектором, розроблення законодавчих ініціатив щодо спрощення та стимулювання порядку консолідації банківського капіталу з метою створення більш потужних регіональних і спеціалізованих банків, підвищення вимог до капіталу банків, зокрема, поступове збільшення нормативу мінімального регулятивного капіталу банків тощо.

Реалізація стратегічного підходу до визначення шляхів і перспектив розвитку банківської системи України та їх практична імплементація сприятимуть підвищенню рівня капіталізації банків і дозволять забезпечити належне виконання банківською системою головної функції, що полягає в кредитній підтримці процесів відновлення економічного зростання та посиленні захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Крім того, запропоновані зміни свідчать про наближення банківського законодавства України до європейських стандартів банківського нагляду, зокрема, до вимог Директиви 2013/36/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 26.06.2013 р. про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що основними напрямками подальшого розвитку банківської системи України та розв'язання її проблем повинні бути: підвищення рівня капіталізації банківської системи та консолідація банків; підвищення відповідності міжнародним стандартам корпоративного управління; перебудова системи ризик-менеджменту з урахуванням досвіду, набутого під час фінансової кризи, та кращої світової практики, в тому числі впровадження вимог Базеля III; підвищення рівня забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників на основі впорядкування виведення з ринку нежиттєздатних банків і вдосконалення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Література

1. Гесць, В. М. Вихід із кризи (Роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) [Текст] / В. М. Гесць, А. А. Гриценко // Економіка України. – 2013. – № 6. – С. 4–19.
2. Зверяков, М. И. В поисках выхода из кризиса [Электронный ресурс] / М. И. Зверяков. – Режим доступа: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/469/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%28%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%29.Microsoft%20Word.pdf>
3. Науменкова, С. В. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків [Текст] / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір: (збірник наукових праць). – Львів : НАН України Ін-т регіональних досліджень. – 2014. – Вип. 1 (105). – С. 186–196.

4. Науменкова, С. В. Методологические подходы к управлению проблемными банками [Текст] / С. В. Науменкова, В. И. Мищенко // Финансовые проблемы и пути их решения: теория и практика. – СПб. : Изд-во СПб Политехн. ун-та. – 2014. – С. 369–378.

5. Ніконова, М. В. Системно важливі банки: підходи до визначення [Текст] / М. В. Ніконова // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір: (збірник наукових праць). – Львів : НАН України Ін-т регіональних досліджень. – 2014. – Вип. 1 (105). – С.254–261.

6. Новіков, В. Практика роботи з проблемними активами банків: світовий досвід і реалії України [Текст] / В. Новіков, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 4. – С.15–21.

7. Основні засади грошово-кредитної політики на 2014 рік: Рішення Національного банку України від 24.04.2014 р. № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7466694>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи. Закон України від 04.07.2014 р. № 1586-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

9. Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках. Закон України від 04.07.2014 р. №1587-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>

10. Результати проведення операцій Національного банку України з регулювання ліквідності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44580.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2014

© Мищенко В. І.

References

1. Heyets, V. M., & Hrytsenko, A. A. (2013). Vykhid iz kryzy (Rozdumy nad aktualnym u zvyazku z prochytanym). *Ekonomika Ukrainy*, 6, 4-19.

2. Zveriyakov, M. I. *V poiskakh vykhoda iz krizisa*. Available at <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/469/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%28%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%BB%29.Microsoft%20Word.pdf>

3. Naumenkova, S. V., & Mishchenko, V. I. (2014). Ponyatya systemnoho ryzyku ta pidkhodu do vyznachennya systemno znachushchykh. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Problemy intehratsiyi Ukrainy u svitovyi finansovyi prostir. NAN Ukrayiny In-t rehionalnykh doslidzhen*. Lviv, 1(105), 186-196.

4. Науменкова, С. В., & Мищенко, В. І. (2014). Методологические подходы к управлению проблемными банками. *Finansovye problemy i puti ikh resheniya: teoriya i praktika*. SPb.: Yzd-vo SPb. Polytekhn. un-ta, 369-378.

5. Nikonova, M. V. (2014). Sistemno vazhlyvi banky: pidkhody do vyznachennia Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. *Problemy intehratsii Ukrainy u svitovyi finansovyi prostir. NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen*. Lviv, 1(105), 254-261.

6. Novikov, V., Krylova, V., & Nikonova, M. (2013). Praktyka roboty z problemnymy aktyvamy bankiv: svitovyi dosvid i realiyi Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 4, 15-21.

7. *Osnovni zasady hroshovo-kredytnoyi polityky na 2014 rik: Rishennia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24.04.2014*. 8. Available at <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7466694>

8. Закон України від 04.07.2014, 1586-VII. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannia nehatyvnomu vplyvu na stabilnist bankivskoi systemy*.

9. Закон України від 04.07.2014, 1587-VII. *Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro banky i bankivsku diialnist» shchodo vyznachennia osoblyvostei korporatyvnoho upravlinnia v bankakh*.

10. *Rezultaty provedennia operatsii Natsionalnoho banku Ukrainy z rehuluvannia likvidnosti bankiv*. Available at http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44580

Received 15.07.2014

© Mishchenko V. I.